

Državljska vzgoja in etika

IZBIRNI DEL

Metoda 16

Razred: 8	Predmet: Državljska vzgoja in etika
Tematski sklop	Izbirni del
Tema / vsebina	Oddaljene kulture, kraji

UČNI NAČRT

Cilji	Spoznajo pomen kulture in medkulturnega dialoga.
Pojmi	Tuja kultura, navade, običaji
Možne medpredmetne povezave	Zgodovina, geografija, sociologija, antropologija, etnologija itd.
Dodatne informacije za učitelje	1. Učitelj naj bo pozoren na prenos znanja v konkretno vedênje v razredu – ni dovolj, da učenci vedó, kaj je dober oziroma slab argument, to morajo tudi uporabljati v pogovoru v razredu. 2. Učitelj naj dano gradivo poveže z vsakdanjimi izkušnjami učencev. 3. Učenec naj zna utemeljiti izbore, uskladiti mnenja, ovrednotiti različne zamisli (npr. tudi razvojne načrte) z vidika trajnostnega razvoja.
Dodatne informacije za učence	1. Pomen poslušanja sošolcev in ocene njihovih argumentov. 2. Povezava razgovora v šoli z vsakdanjimi izkušnjami.

DIDAKTIČNI MODELI

Ime	Zulu
Neposredni cilji	Učenci na primeru spoznavajo druge kulture in oddaljene kraje. S tem v primerjavi z svojim življenjem spoznavajo življenjsko raznolikost našega planeta.
Didaktična naloga	Na primeru plemena Zulu učencem predstavimo drugačno in oddaljeno kulturo, ki je v marsičem drugačna od naše.

Metodika-variante

Preberite in predstavite primer plemena Zulu (lahko pa učitelj najde in pripravi tudi kakšen drugi podoben primer). Na osnovi te predloge z učenci razvijete razpravo o oddaljenih kulturah in krajih ter njihovi drugačnosti.

Načrt razprave z učenci:

Možen potek razprave.

1. Kje živi pleme Zulu?
2. Kakšne so njihove posebnosti in značilnosti?
3. Kakšen odnos ima njihova kultura do ženskega spola?
4. Kakšne so njihove navade in običaji?
5. Kako vlogo imajo v njihovi kulturi mladi in kako zaznamujejo prehod v odraslost?
6. Kako merijo kvaliteto življenja?
7. V čem prepoznate glavne raznolikosti med njihovim in našim življenjem?
8. Zakaj in kako so po vašem mnenju nastale razlike, ki jih lahko opazujemo?
9. Ima kultura plemena Zulu kakšen trajen pomen in vrednost za naš način življenja ali bi morali težiti, da se pleme čim bolj asimilira in prilagodi našemu življenju?

Itd.

Različica 2 (predlog Renate Lesar Hržić)

Danes ni redkost, da se učenci, pa seveda tudi učitelji, sploh v času počitnic, odpravijo v oddaljene kraje. Uro posvečeno drugim kulturam lahko zastavite tudi tako, da učenci in morda tudi učitelj sam, pripravijo kratko poročilo o svoji potovanjih po svetu in o spoznavanju drugih kultur in njihovi drugačnosti. Predstavitve so lahko podlaga za nadaljnjo razpravo o drugih kulturah.

Različica 3 (predlog Jelke Flis)

Če so v razredu učenci, ki prihajajo iz drugih kultur, lahko v ta namen uporabite tudi njihovo izkušnjo. Učenci predstavijo svojo kulturo in izpostavijo bistvene razlike, ki jih prepoznajo v primerjavi z našo kulturo. Predstavitev je ponovno lahko podlaga za razširjeno razpravo na temo drugih kultur.

Drugo gradivo	<ul style="list-style-type: none">- Justin, J. (2007). <i>Državljska vzgoja in etika; učbenik za 8. razred</i>. Ljubljana: i2.- Zulu. V: GEA. letnik VIII maj 1998 št. 5, str. 38–41, Ljubljana: Mladinska knjiga- Film Zulu, http://www.imdb.com/title/tt0058777/ (30.5.2008)- Hofmann, C. (2007). <i>Bela Masajka</i>. Tržič: Učila International- Hofmann, C. (2006). <i>Zbogom, Afrika</i>. Tržič: Učila International
Internetni / knjižni kotiček za učence	<ul style="list-style-type: none">- Zululand, http://zululand.kzn.org.za/zululand/about/ (30.5.2008)- Zulu, http://en.wikipedia.org/wiki/Zulu (30.5.2008)- Right to Education, http://www.youthforhumanrights.org/watchads/view/psa26_h.html (30.5.2008)- Film Whale Rider, http://www.imdb.com/title/tt0298228/ (31.7.2008)- Film Die Weisse Massai, http://www.imdb.com/title/tt0436889/ (31.7.2008)- Film Ko to tamo peva, http://www.imdb.com/title/tt0076276/ (31.7.2008)
Internetni / knjižni kotiček za učitelje	<ul style="list-style-type: none">- Justin, Janez; Sardoč, Mitja & Klemenčič, Eva (2008). <i>Učenje in izobraževanje za demokratično državljanstvo: zbirka gradiv – zgoščenka</i>. Ljubljana: Pedagoški inštitut.- Raisnig Child in a Different Culture, http://raisingchildren.net.au/articles/raising_a_child_in_a_different_culture.html (30.5.2008)- Cultural Adjustment, http://www.cgu.edu/pages/945.asp (3.1.2011)- What is Culture, http://blue.butler.edu/~jfmgrat/culture.htm (30.5.2008)- Culture of Zulu People, http://www.humnet.ucla.edu/aflang/zulu/culture.html (30.5.2008)- Anglo – Zulu War, http://www.kwazulu.co.uk/home.html (30.5.2008)- Zululand, http://zululand.kzn.org.za/zululand/about/ (30.5.2008)- Zulu, http://en.wikipedia.org/wiki/Zulu (30.5.2008)- Right to Education, http://www.youthforhumanrights.org/watchads/view/psa26_h.html (30.5.2008)

DODATEN MATERIAL

Pleme Zulu

Prednike ljudstva Zulu so odkrili pred devetsto leti kot ljudstvo z imenom Nguni, ki se je naselilo vzdolž vzhodne obale med Drakenberškim gorovjem in Indijskim oceanom. Identiteta Zulujev kot naroda je novejša. Združevali so se na začetku 18. stoletja. V tem času je imelo pleme Zulu (sprva so jih imenovali "ljudje iz vesolja") poglavarje za 1700 mož, žensk in otrok, ki so bili naseljeni na današnjem ozemlju mesta Eshowe.

Ko je leta 1816 njihov poglavar Senzagakona umrl, je njegov tretjerojenec Shaka zasedel prestol in v dvanajstih letih vladanja postal eden največjih vojskovodij v tistem času. Do leta 1828, ko ga je umoril brat Dingaan, je podjarmil vsa plemena, ki so živela na današnjem ozemlju Kwa Zulu-Natal, v in jim vsilil

svoja pravila. Slava plemena Zulu je v devetnajstem stoletju pod vodstvom Cetshvaja rasla naprej, dokler jih niso leta 1879 podjarmili Britanci. Do leta 1887 je bilo območje severno od reke Tugela, znano kot Zululand, priključeno Britancem, deset let kasneje pa koloniji Natal. Mnogo njihovih navad, ki izhajajo iz Shakovega časa, je ostalo kot temeljni kamen njihove družbe. Tako je danes skupina, ki šteje 8 milijonov Zulujev, največja etnična skupina v Južnoafriški republiki.

Zvoki bobnov

Zuluji, kot tudi drugi Afričani, že od zgodnjega otroštva zelo radi pojejo in plešejo. Kakršno koli zborovanje neizogibno vsebuje ples, ne glede na to, ali je dan ali noč. Plesalci zelo radi razkazujejo svoje spretnosti in telesne sposobnosti - brez vsakršnih zadržkov. Na začetku je ples zelo živahen, izraža zelo hitre, težke elemente, ki izkazujejo plesalčevo trenutno razpoloženje. Svečani plesi so na pogled spektakularni. Na začetku se plesalci vrtijo, ploskajo in topotajo z nogami. Ob tej prerivajoči se množici stojijo gledalci, ki žvižgajo, ploskajo ali jih kako drugače bodrijo, in seveda bobnarji, ki na poseben način prispevajo k razpoloženju. Izrazni plesi Zulujev se razlikujejo od plemena do plemena, vsem pa je skupno to, da moški nastopajo ločeno od žensk. Moški na primer predstavljajo bojevanje ali pogumna dejanja, kot so lov in podobno, v nasprotju z ženskami, ki izražajo šaljive dogodke. Ples po navadi upodablja dogodke iz vsakdanjega življenja.

Orožje v pogumnih rokah

Čaščenje vojaške moči in poguma je del kulturnega življenja Zulujev. Prav zaradi zavednosti in spoštovanja tradicije so se ohranili do današnjih dni taki, kot so bili v času Shaka. Še dandanes ima vsaka malo večja skupnost častno četo ali amabutho, ki je izurjena za posebno bojevanje s kratkimi kopji. Zapletene večšine obvladajo že majhni dečki, ker jih že od ranega otroštva učijo očetje in drugi sorodniki. Spretnosti kasneje uporabljajo v bojih, ki pa so dandanes zelo redki. Pogosteje je to tekmovalna oblika vojaških sposobnosti. Tekmovanje poteka med posamezniki ali skupinsko. Posebnih pravil ni. V levi roki držijo ščiti, v desni kopje, ki je približno meter dolgo. Zmaga tisti, ki je bolj izkušen oziroma vzdržljivejši. Namen tekmovanja je predvsem v razkazovanju moške moči, zabavajo se udeleženci tekmovanja in gledalci.

Ščiti in kopja

Orožje je bilo in je še pomemben del tradicije Zulujev. Možje vsak dan izdelujejo kije, gorjače in podobno. V času pred Shakom so uporabljali dolge sulice in posebna kopja. Bojevali so se za živino in z drugimi plemeni, ki so jih napadala in ogrožala. Shaka je uvedel kratko sulico in s tem okrepil obrambo. Njegovi vojaki so bili boljši od drugih tudi v spopadih iz bližine. Novo orožje je skoraj v celoti nadomestilo prejšnje metalno kopje. To smrtonosno orožje se je izkazalo za zelo učinkovito še 60 let kasneje v vojni z Britanci. K opremi sodijo tudi ščiti, ki so namenjeni za obrambo in za skrivanje orožja. Ob posebnih priložnostih jih uporabljajo tudi za ples. Narejeni so iz posušene volovske kože, ki jo raztegnejo in razrežejo na zeleno obliko. Ščiti so praviloma iste barve kot njihovo govedo. Barva nam pove, kateremu regimentu pripada bojevnik. Bela barva pripada najstarejšemu, črna najmlajšemu. Kovači so cenjeni kot posebni člani plemena in so znani kot specialisti v izdelovanju orožja. V oddaljenih vaseh to izdelujejo še dandanes, vendar na žalost tudi ta umetnost tone v pozabo.

O ženskah

V tradicionalni skupnosti Zulujev so ženske manj pomembne. Ženska je podrejena ne samo svojemu možu, ampak tudi moževim sorodnikom, predvsem pa njegovemu očetu in bratom. Moškemu pa se morajo podrejati tudi hčere in svakinje oziroma ženine sorodnice. Ženske tega plemena tudi nimajo pravice do lastništva. Kar so prinesle v zakon, je takoj postalo moževa lastnina. Če mož umre, ta lastnina pripada starejšemu moževemu sorodniku. Poligamija je še v današnjem času pogosta. Plačilno sredstvo za nakup žene je govedo, znano pod imenom labolo. Moški se lahko poroči s toliko ženskami, kolikor jih lahko preživi oziroma si jih lahko privoščijo. V vsaki družinski skupnosti je privilegirana prva oz. najstarejša žena. Vsaka od njih ima svoj prostor in ve, kakšne so njene pravice in dolžnosti. Najmlajša mora biti skrbna in ustrezljiva, hkrati ne sme zasenčiti starejših v nobenem opravilu. Povrhu vsega tega so hišna opravila in delo na

polju tudi njena skrb. Možje pričakujejo od žensk, da delajo na polju, pridelujejo koruzo, kikirikije in drugo hrano. Izključno žensko opravilo je tudi oskrba s kurjavo in vodo. To prenašajo v težkih posodah na glavi vsak dan, po navadi iz zelo oddaljenih krajev.

Koža, kožuhovina, okraski

Slog oblačenja se razlikuje od plemena do plemena in je odvisen od življenjskega okolja. Iz obleke Zulujev je mogoče razbrati starostno skupino in status. Obleke za vsak dan so enostavne. Moški nosijo pisane pasove, izdelane iz živalskih kož. Ti so pritrjeni na širši skupni pas in visijo ob telesu. Mlada dekleta so včasih oblečena kot moški ali pa imajo enostavno krilo, ovito okrog telesa. Poročnim ženskam naredijo obleko možje iz težke ustrojene volovske kože. Velika pokrivala si stekajo iz volne, včasih dodajo tudi lase in vse skupaj spletejo v kito. Pokrivala so tudi različna, glede na kraj bivanja, vedno pa kažejo status ženske v družinski skupnosti. Kratko postrizeni lasje so znak, da je ženska neporočena.

Najvišji vodilni in pomembni člani plemena so lahko oblečeni v leopardjo kožo. Leoparda uplenijo lovci iz navadnih družin, po zakonu pa ga morajo darovati kraljevi družini. Ko gredo moški iz kraljeve družine na posvet ali obred k vodji plemena v drug okraj, si obvezno nadenejo svečane obleke. Vojščaki izkazujejo pripadnost z obleko. Po navadi so oblečeni v bikovo kožo, okrašeno s pisanimi peresi.

Obredi in praznovanja

V življenju Zulujev kot tudi pri mnogih drugih afriških tradicionalnih skupnostih igrajo obredi pomembno vlogo. Ples, glasba in pitje piva spremljajo razne priložnosti, kot so npr. poroke, žalovanja, deklščine, fantovščine. Obred, ki je deležen posebne pozornosti, je nedvomno "čiščenje sulice" in "brušenje sekire". Izvajajo ga pripadniki posebne enote, ki so izurjeni za bojevanje. Čeprav je čaščenje prednikov tradicionalna vera, so krščanske sekte dominantne v mnogih kmečkih predelih. V nekaterih drugih sedaj prevladujejo sekte, ki verujejo v boga Shembi. Vsak obred, ne glede na veroizpoved, spremljajo bobni. Narejeni so iz močno napete volovske kože in močno pripomorejo k obrednemu razpoloženju. Ker je zrak v območju Kwa Zulu-Natal zelo vlažen, jih morajo skoraj vsak dan napenjati, da imajo pravilen zvok. Obredi in praznovanja trajajo v znak spoštovanja in gostoljubja do povabljenih pogosto tri dni in več, po navadi toliko časa, dokler je dovolj hrane in pijače za goste in družinske člane. Za poročna praznovanja veljajo posebna pravila. Obred in slovesnost trajata več kot tri dni. Nevesta mora biti večino tega časa v koči in se posvetovati z družico. Obvezno mora imeti na glavi pokrivalo s trakovi čez oči, ki sta jih izdelala zaročenec in njegov oče.

Sangoma

Zuluji verjamejo, da njihovo življenje podnevi krojijo in vodijo duhovi prednikov ali amadlozi. Tem so zelo naklonjeni in jim žrtvujejo. Svoje prednike so videli samo v sanjah in samo vrač ali sangoma ima posebno moč, da se sporazumeva z njimi. Ljudje se pogosto posvetujejo s sangomo, kaj in kako naj v bodoče žrtvujejo, če jim prejšnje žrtvovanje ni prineslo želenega rezultata. Sangoma je tudi sposoben vzpostaviti stik s predniki, nekateri drugi pa so prepričani, da lahko tudi sami ugotovijo, kje so ukradeni predmeti, ter napovedujejo srečo s kamni. Ženske v tem opravilu krepko prekašajo moške. Za to priložnost je sangoma odet v kožo živali, ki so jo žrtvovali prednikom, da bi s tem povečali njegovo moč. Sposobnost videnja in poslušanja duhov povečajo kroglice, ki si jih vpletejo med lase. Sangoma pogosto sodeluje z zeliščarji in zdravniki, ki jih imenujejo inyunga.

Dvorjenje in zaroka

V puberteti postanejo dekleta enakovredne članice plemena. Mlad moški, ki želi zasnuti dekle, srne to storiti le, če dekletove starejše sestre in prijateljice mislijo, da ji bo pozneje dober mož. Če mu jih je uspelo prepričati, izdelava načrt, kako se bo pazljivo in nevsiljivo približal dekletu in jo zaprosil za roko. Včasih mu priskočijo na pomoč njegove sestre. Dekle nekaj časa igra popolno nezanimanje, potem pa le popusti in podari snubcu v znak zaroke venec. Ko zaroko odobri še nevestina družina, lahko zaročenec obesi belo zastavo pred svojim bivališčem. To je znak, da se bo v kratkem poročil. Še pred poroko se mora zaročenec z bodočim tastom pogoditi o doti - lobolo. Pleme, ki živi v določenem okraju, imajo Zuluji za veliko

družino. Znotraj te vladajo pravila, ki ne dovoljujejo zakonskih zvez med člani, tudi če ni med njimi niti v daljni preteklosti sorodstvenega razmerja.

Odraščanje

Že od zgodnjega otroštva učijo Zuluje spoštovati starejše ljudi. V obdobju odraščanja se družijo z vrstniki istega spola. Dečki skrbijo za ovčjo in govejo čredo, medtem ko njihovi starejši bratje skrbijo za molžo krav. Deklice čistijo kolibe, prinašajo vodo in drva ter pomagajo delati na polju. Prepričani so, da taka vzgoja pripomore malim Zulujem, da odrastejo v močne ljudi in čim prej postanejo neodvisni. V šoli se učijo le zgodovino in materni jezik. Dečke še dodatno učijo borilnih veščin in lova. Še v dandanašnjem času prevladuje med Zuluji ustno izročilo. 0 njih je do sedaj zelo malo napisanega. Tradicionalna družina Zulujev je vedno velika. Otroci, posebej dekleta, pomagajo negovati in paziti mlajše sestre in brate. Velikokrat jih tudi prinašajo na hrbtu, zavite v odejo ali prt. V preteklosti so bili petnajstletniki že godni za ženitev, v današnjem času pa se je starostna meja dvignila.

Bivališča Zulujev

Tradicionalne hiše Zulujev imajo obliko panja. Zgrajene so samo iz naravnih materialov. Ogrodje hiš je iz gline. To pokrijejo s trstjem, ki ga požanjejo ob reki. Kritino naredijo iz slame, spletene v kito. Tehnika izdelave je različna od plemena do plemena. Ta dela po navadi opravljajo moški, ženske žanjejo trstje in pletejo kite.

Merilo premoženja

Molža, oranje in skrb za živino so samo moška opravila. Živina je ponos in sreča vsakega moškega. Oboje je simbol in merilo moškega bogastva. Samo moški sme imeti čredo in vstopati v stajo, ki se šteje za posvečen prostor. Delu z živino se posveča tako zavzeto, da do potankosti pozna lastnosti vsake živali.

Ognjišče in dom

V ožjem družinskem krogu Zulujev so spletene zelo močne čustvene vezi. Enkrat na dan se moški, ženske in otroci zberejo okrog ognjišča, ki je zunaj bivalnega prostora, in imajo skupen obrok. Vsak dan jedo enolično in zelo enostavno pripravljeno hrano. To je sladek krompir, koruza, kikirikiji in melone. Po navadi ob hrani pijejo kisl mleko, imenovano amasi. Koruzo popečejo na storžu ali jo skuhamo in nato malo popečejo. To imenujejo phuthu. Posode za kuho so litoželezne. Meso jedo zelo poredko, največkrat ob raznih obredih in slovesnostih, kot npr. v decembru in januarju za praznik žetve in pridelka. Ker jedilnega pribora ne poznajo, vso hrano uživajo z rokami. Zelo priljubljeno je tudi njihovo pivo umqombothi. Pijejo ga skoraj vsak dan med obrokom. Pridelujejo ga tako, da ženske precedijo fermentirano tekočino skozi dolg valj, ki ima na koncu gosto cedilo iz trave. Med obrokom velja pravilo, da ženske sedijo nasproti moškim, nikoli ne sedijo skupaj. Včasih po obedu kdo zaigra na instrument z eno struno, ki je izdelan iz trstja in slame.

Govorica bisernih kroglic

Umetnost pletenja kroglic se je razvila iz tradicije, ki so jo gojile neštete generacije. Pred mnogimi leti so prvič kupili te kroglice od belcev z izmenjavo blaga. Zuluji uporabljajo kroglice namesto pisave. S kombinacijo barv izražajo ljubezen, status in bivalni okolišč. Iz njih se lahko razbere tudi starost osebe, ki spletene kroglice uporablja kot okras ali nakit. S kroglicami si ženske pogosto okrasijo predpasnike in si polepšajo slovesne obleke.

Ročna dela in okraski

Zuluji so zelo spretni pri izdelavi najrazličnejših posod in drugih okraskov. Ženske so se teh spretnosti naučile že kot majhne deklice. Moški rezljajo z majhnimi noži in sekiricami sklede, pladnje, glavnike, žlice, kopja in ščite. Najbolj izkušeni in natančni rokodelci izdelujejo maske za posebne slovesnosti. Ženske so daleč naokoli znane kot izdelovalke raznih košar in predpasnikov.

Naselje Shakaland kot kulturna zakladnica

Eno najbolj zanimivih naselij je Shakaland v bližini kraja Eshowe. Zgrajeno je bilo za snemanje nadaljevanke Shaka Zulu, sedaj pa je namenjeno turistični predstavitvi okraja, kjer člani plemena zelo radi prikazujejo obrede in dogodke iz vsakdanjega življenja. Program za turiste vsebuje tradicionalni ples, metanje kopja, pripravo piva in druge zanimivosti.

Razvitost kmetijstva

Na pragu tretjega tisočletja so mnogi oddaljeni deli Kwa Zulu-Natala naseljeni z ljudmi, katerih življenjski slog je trdno povezan s tradicijo prednikov. Največ, kar so videli, je trgovina v sosednji vasi. Zadnje čase celo v te predele prihajajo izseljenci, ki prinašajo prenosne radijske sprejemnike, kolesa ... Te predmete uporabljajo kot zanimivosti poleg svojih. Odpirajo se možnosti izobraževanja, pomembno vlogo igra tudi turizem. Svoje izdelke tudi prodajajo. Povezovati so se začeli z drugimi predeli, odpirajo šole, postavili so tržnice, oskrbujejo se z elektriko, vodo.

Na temelju tradicije

Ljudstvo Zulu se je prav gotovo ohranilo do današnjih dni zaradi svoje telesne moči in poguma. Odprt odnos do drugih kultur, ki jih je glavni tok njihove sprejel vase, in tudi do zunanjih vplivov belcev se kaže v načinu oblačenja ali v jeziku. To je zdrava prilagodljivost, kombinirana s ponosom. In prav zaradi ponosa in oživljanja tradicije so Zuluji še dandanes pomembna sila v južnoafriški družbi.

Vir: Zulu. V: GEA. letnik VIII maj 1998 št. 5, str. 38–41, Ljubljana: Mladinska knjiga

KOŠ

Opomba	